

חולין קיז

משה שווערד

1. ראש יוסף מסכת חולין דף קיז עמוד א

קשיא לי במתניתין דקתני חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב, ותו ליכא והא חלב שבישלו עובר עליו וחייב עליו כרת, ואלו דם שבישלו פטור מן התורה מכלום ואף לאו אין בו, כדאיתא במנחות דף כ"א ע"א יע"ש, ועיין ביורה דיעה סימן (ס"ט) [פ"ז] בבית יוסף [ד"ה ועל דין]. וה"ה איפכא חומר בדם דהאוכלו חי חייב עליו, ואלו האוכל חלב חי פטור דכל האיסורין שבתורה אין חייבין עליהן אלא דרך אכילתן, למעוטי אוכל חלב חי שפטור כדאיתא בפסחים בפרק כל שעה דף כ"ד ע"ב יע"ש. ויש ליישב:

2. רבי עקיבא איגר מסכת חולין דף קטז עמוד ב

חומר בחלב מבדם. מדלא חשיב שחלב מבושל עובר עליו ודם מבושל אינו עובר כדאמר זעירי מנחות ד' כ"א מוכח דלא קיני"ל כזעירי בזה. וכ"כ הר"ן בחי' במסכתין ד' ק"כ ע"א ד"ה תנן כו' ע"ש. וק' לי דמ"מ יקשה לזעירי אמאי לא חשיב חלב שבשלו.

3. תדושי הר"ן על חולין דף קכ ע/א

משמע דדם שבשלו חייב, וכן נראה לי ממתני' דפ' כל הבשר (קט"ז ב') דתנן התם חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב וכו' והא התם דקא מייתי קולי דם וחומרי דם וקולי חלב וחומרי חלב ולא קתני חומר בחלב שהחלב בין אכלו חי בין אכלו מבושל לוקה ודם חי לוקה מבושל אינו לוקה, אלא מדלא קתני הכי ש"מ דדם מבושל לוקין עליו, ... אלא שראיתי לרא"ה ולרשב"א ולר"ן ז"ל ולרמב"ן ז"ל ולכולהו בתראי ולמקצת מקמאי דס"ל דדם שבשלו איסורו מדברי סופרים לבד, ודברים תמהים הם בעיני:

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד ב

מתני'. חומר בחלב מבדם. הר"ן לעיל (קכ א) הקשה לשיטות דדם שבישלו מותר ואף איסורא ליכא מן התורה אמאי לא תנן חומר בחלב שאסור אף במבושל משא"כ דם, ומוכח דרק כרת ליכא אבל איסורא איכא. וכבר נחלקו קמאי בזה. ובחת"ס כ' דלק"מ דכנגד זה האוכל חלב חי פטור דהוה שלא כדרך אכילה משא"כ דם חי, ונמצא דהמותר בחלב אסור בדם והאסור בדם מותר בחלב, וזה אין מקומו במשנתנו אלא לעיל סוף"ק, והתם תני ושייר טובא. ואולם באמת נראה דליתא לתירוץ זה, דהא מה דחלב חי מותר אי"ז קולא בחלב אלא דהוי שלא כדרך משא"כ בדם דהוי כדרך, והרי גם בדם אם יאכלנו שלא כדרך יהיה פטור.

5. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - יורה דעה סימן לה

... אומר אני דלענ"ד לא קשה מידי דודאי דהא דדם נוהג בטמאה הוא משום דלא שייך בזה אין איסור חל על איסור דשניהם בהדי הדדי קאתו שהרי לכ"ע דם נוהג בשליל ואפילו למ"ד מאן דמתיר בחלבו מתיר בדמו היינו רק שאינו חייב כרת כמבואר בחולין דף ע"ד ע"ב וכל זה לא שייך בדם האברים שהרי דם האברים כל זמן שלא פירש הוא מותר לגמרי ואינו אסור משום דם עד שפירש וממילא אין איסור דם האברים חל בבהמה טמאה שהרי איסור טמאה קדים ואין איסור חל על איסור והוא דומה ממש לאמ"ה כדברי הפרישה...

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד ב

שהחלב מועלין, היינו דווקא בקדשי מזבח, דבקדשי בדה"ב גם בדם מועלים, והא דתנן מתני' זו כאן, דבסיפא חלב אין נוהג אלא בבהמה טהורה, איידי מתני' דלעיל קי"ג גבי בבב"ה.

7. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף כג/ב

ובקדשים שמעינן ליה דאמר איסור קל על איסור תמור נמי חייל דהא איסור מעילה קל הוא מיתה ואיסור קדשים איסור תמור כרת ואתי איסור מיתה חייל על איסור כרת דתניא רבי אומר כל חלב לה' לרבות אימורי קדשים קלים למעילה ומעילה איסור מיתה וקא חייל על איסור חלב דאיסור כרת הוא שמע מינה בקדשים גלי קרא ...

8. ספר אפיקי ים ח"א - סימן לג

(ג) ועדיין יש לנו מקום עיון בזה בש"ס דכריתות (דכ"ג ע"ב) דקאמר הש"ס שם דאפי' מאן דלית לי' בעלמא איסור חל על איסור כגון ר"ש מ"מ בקדשים מודה. דגלי בהו קרא דאיסור חל על איסור מקרא דכל חלב לד' דבא לרבות אימורי קדשים קלים למעילה וקאתי איסור מעילה וחייל אאיסור חלב. וקשה דילמא קרא קאי באופן מעילה שהוא

ע"י שינוי רשות והוצאה מהקדש. ואין שייכות בזה כלל לאיסור חל על איסור דלאו משום איסור אכילה הוא. וא"ל דא"כ קרא למה לי דז"א דהלא בלא"ה איצטריך לרבווי האימורין מקדשים קלים למעילה דיהי בכלל קדשי ד' אף דאין בהם מעילה בחייהן כמבואר בחולין (דף קי"ז ע"א) וברש"י שם עיי"ש. **א"כ קשה דמנלן דקרא גלי לן דאיסור חל על איסור בקדשים. דילמא רק למעילה שבאה ע"י שינוי רשות בא.** אמנם שוב מצאתי בס' ערוך לנר על מס' כריתות בדף כ"ג ע"ב שהקשה בלא"ה מנלן דקרא אתי לגלות דאיסור חל על איסור דילמא קאי קרא בנהנה בלא אכילה ובוזה בודאי חייב במעילה אף אם אין איסור חל על איסור. כיון דחלב לא אסרה תורה רק באכילה. וזה בודאי קשה גם בלא דברינו דלעיל. **ומהכרח הקושי צ"ל כיון דגלי קרא דאימורין הוה בכלל קרא דכי תמעול מעל מקדשי ד' א"כ ממילא אתרבו לכל דיני ופרטי מעילה** וכן ראיתי להאחרונים על קושי' הערוך לנר. וא"ש:

9. תוספות רא"ש על חולין דף קיז/א

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה. הקשה ר"ת דבמעילה פרק ו' חטאת אמרי' המקיז דם לבהמת קדשים מועלין בו אלמא יש מעילה בדם, ותיירץ דהתם מחיים דלא שייכא כפרה אבל לאחר שחיטה אף לפני כפרה אין מועלין בו, והא דתנן התם הדם בתחלה אין מועלין בו יצא לנחל קדרון מועלין בו היינו מעילה מדרבנן:

10. תוספות רא"ש על חולין דף קיז/א

אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. וא"ת אדרבה לא נמעט לפני כפרה דאין לך דבר שלא נעשית מצותו שלא ימעלו בו ואע"ג דאיכא קדשים קלים היינו משום דלא איקרו קדשי השם, וי"ל דאשכחן טובא דשן אין מועלין בו עד שעת תרומת הדשן ועגלה ערופה עד אחר ירידתה:

11. ריטב"א על יומא דף ס/א

תרומת הדשן ועגלה ערופה. פרש"י ז"ל דעגלה ערופה מדכת' וערפו שם. שם תהא קבורתה. ואיברא דהכי דרשינן לה בבכורות. ואיכא למידק דהא במס' ע"ז ובדוכתי אחרינא דרשינן דאסורה בהנאה מדכתיב כפר לעמך ישראל כפרה כתיב בה כקדשים. תירצו בתוס' דתרווייהו צריכי כפרה לאוסרה מחיים. וערפו שם לאוסרה לאחר עריפה אע"פ שנעשית מצותה ולהכי נקט הכא רש"י ז"ל ההוא טעמא דערפו שם. וא"ת ולמאן דאמר שאינה אסורה מחיים כפרה בעגלה ערופה למה לי. וי"ל דמוקי ליה למילי אחריני אי נמי דאיהו לא דריש וערפו שם כדדריש בבכורות. ומכפרה נפקא ליה איסור דלאחר מיתה. **ומיהו סוגיין הכא כמאן דאמר שאסורה מחיים דאי לא לא שייך למימר ביה שנעשית מצותה ומועלין בה שאין אנו אומרי' הלשון הזה אלא במה שנאסר קודם מצותה ועמד באיסורו לאחר שנעשית מצותה ולא בדבר שאין עיקר איסורו אלא לאחר עשיית מצותו.** כן פ"ה ה"ר אלהנן ז"ל:

12. תוספות מסכת יומא דף ס עמוד א

אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר - הוה מצי לשנויי דמאן דאמר מלמדין סבר לה כרבנן דרבי דוסא דהוה להו השתא שלשה כתובין אלא בעי לשנויי אפי' אם תמצא לומר דסבר כרבי דוסא.

13. תוספות מסכת חולין דף קיז עמוד ב

תרי מיעוטי כתיבי - תימה דבחד סגי וכן לעיל גבי העזים (דף קיג:).

14. תוספות מסכת יומא דף ס עמוד א

תרי מיעוטי כתיבי - בחד הוה סגי וכן בסוף פרק כל הבשר (חולין דף קיג:). גבי עזים העזים ונ"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא ה"א נהי דאי לא כתיב מיעוטא לא ממעטינן מידי דשני כתובין הבאין כאחד מלמדין מכל מקום השתא דכתיב מיעוטא בחד מינייהו הוה להו שלשה כתובין הבאין כאחד ונהי דשלשה כתובין אין מלמדין הני מילי כי לא כתיבי בחד דוכתא אבל הכא דתרי מינייהו כתיבי בחד דוכתא הוה ליה מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות להכי איצטריך אידך

מיעוטא ואין להקשות היכי הוה ס"ד לומר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דא"כ לישתוק מינייהו לגמרי ומהיכא תיתי למעוטי דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות י"ל הא לא קשיא דבכל דוכתא דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט משה רבינו שמואל כך ומתיר דשמא הוה ממעטי' מכה שום דרשה או ק"ו או בנין אב להכי איצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות כן יש לתרץ כמו כן בכאן וזה אין להקשות אי דרשי ליה למיעוט אחר מיעוט אידך קרא שלישי למאי אתא דו"ל כמו פרשה שנאמרה ונשנית תדע דלדידהו כיון דסבירא להו שני כתובין הבאין כאחד מלמדין היכא דליכא אלא שני כתובים כתוב שני למאי איצטריך אלא ע"כ י"ל כדפרישית אי נמי אי לא כתיב שלישי לא הוה דרשינן להו הנך תרי למיעוט אחר מיעוט דאי לא כתיב אלא תרומת הדשן ומיעוט שלה תרומת הדשן לאו מיעוטא הוה אבל השתא מכה דכתיב עגלה ערופה דהשתא הוה להו שלשה כתובין הוה ליה כל חד כמו מיעוט והוה ליה תרומת הדשן ומיעוט שלה כמו מיעוט אחר מיעוט.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קיז עמוד א

שלא ישתמש בהן ליום הכפורים. מבואר ברש"י שכשרין הן לכהן הדיוט כל השנה, ובט"ז (סי' קנז סק"ז) כתב לחדש שבדבר קדוש שאין יכולין להשתמש בו למה שהוא קדוש, מותר להשתמש בו לקדושה קלה, דעדיף לעשות כן מאשר להניחו סתם בלא שום שימוש. ומכאן יש ראיה לדברינו, דהכהן הדיוט מותר ללבוש את בגדי הכה"ג כל השנה,

כיון שאינם ראויים לעבודת יוה"כ. אולם האחרונים נחלקו על הט"ז בזה. (וע"ע יומא יב: ובדרשה לב"מ בנו הגה"ג רבי משה אלישיב שליט"א בענין מורידין מקדושה חמורה לקלה וע"י תנאי).

16. תוספות מסכת חולין דף קיז עמוד ב

העור והרוטב - משום דתנון פרק בהמה המקשה (לעיל דף עז.) אשליא ואינה מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות תנא העור והרוטב ומאי דאפסקיה משום דתנא פרק בהמה המקשה (לעיל דף עז.) מצא בה בן ט' חי טעון שחיטה וחייב באותו ואת בנו תנא אח"כ אותו ואת בנו ואידי דאיירי ביה בשחיטה שאינה ראויה תנא בתריה כסוי הדם ואידי דתנא בכסוי הדם ונוהג בחיה ובעוף תנא גיד הנשה דנוהג בחיה ולא בעוף ואידי דאיירי ביה בירך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת איסור תנא כל הבשר ובתריה הדר לעניינא קמיתא.

17. ספר שערי דעת – פרק ח'

סעיף כד

ידות האוכלים

א. רק דבר שדינו כאוכל מקבל טומאת אוכלים ומטמא אחרים, אבל מה שאינו אוכל אף שמחובר לאוכל אינו מקבל טומאה ומטמא. אולם נתחדש בטומאת אוכלין דין ידות האוכלים³⁰⁷, והיינו שכל דבר המחובר לאוכל שעל ידו מחזיקים את האוכל כגון עוקצי פירות³⁰⁸ הרי הוא מביא את הטומאה לפרי, ולכן אם נגעה הטומאה ב"יד" האוכל מקבל טומאה אף על פי שלא נגעה הטומאה באוכל עצמו³⁰⁹, וכן הדין לענין להוציא את

הטומאה, אוכל טהור שנגע ביד של אוכל טמא אף שהאוכל הטמא עצמו לא נגע בו הרי האוכל נטמא.

כשם שיש דין ידות להביא ולהוציא את הטומאה, כן יש דין ידות להכשיר את האוכלים לקבל טומאה, שאם נגע אחד משבעת המשקין בידות האוכלים הרי האוכל עצמו נהיה מוכשר³¹⁰. (וכשם שיש דין ידות באוכלים כן יש דין זה באבות הטומאה כמו שנתבאר לעיל פ"ג סעיף כ"א, וכן בכלים וכמו שנתבאר לעיל פ"ו סעיף י"ד).

18. ספר שערי דעת – פרק ח'

סעיף כה

שומר באוכלים

א. דבר השומר את האוכל כגון קליפת הפרי, או עור שעל גבי הבשר, אף על פי שבעצמותו אינו אוכל, כל שתיגע בו הטומאה הרי היא מטמאת את האוכל עצמו, וכן אוכל טמא אם נגע אוכל או משקה טהורים בשומר של האוכל הטמא נטמא³¹¹, ודין שומר כדין ידות וכמו שנתבאר בסעיף הקודם.

חידוש נוסף נאמר בשומר של אוכלים שלא נאמר בידות האוכלים, שהשומר מצטרף לשיעור כביצה לטמא אחרים, כגון פרי טמא שאין בו שיעור כביצה ועל ידי הקליפה שעליו יש בו כביצה, או בשר שאין בו שיעור כביצה ועל ידי העור שעל גביו יש שיעור כביצה, אף על פי שהשומר בפני עצמו אינו נחשב לטמא³¹² הרי הוא מצטרף לשיעור כביצה לטמא אחרים³¹³, מה שאין כן בידות האוכלים שאם לא היה באוכל שיעור כביצה ורק בהצטרפות היד יש כביצה אין כאן שיעור³¹⁴.

ב. כשם שיש דין שומר בטומאת אוכלין כן יש דין שומר באבות הטומאה, ולכן עור של נבילה או של שרץ מוציאים את הטומאה, וכל טהרה שנגעה בהם נטמאה. ואולם החידוש הנאמר למעלה, שהשומר מצטרף לשיעור כדי לטמאות, הוא דין מיוחד רק בטומאת אוכלין, אבל באבות הטומאה אינו כן, שאם לא היה שיעור כזית בנבילה או כעדשה בשרץ ורק על ידי הצטרפות העור שעל גביו יש להם שיעור אין כאן שיעור, שדין זה נתחדש רק בטומאת אוכלים ולא לענין אבות הטומאה³²⁰.

19. רש"י מסכת חולין דף קיז עמוד ב

השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים - ודוקא ישראל ודוקא שחיטה ודוקא טמאה ודוקא לעובד כוכבים ישראל ששחט בהמה טמאה לצורך עובד כוכבים ועודה מפרנסת אף על גב דלא חזיא לעובד כוכבים דבמיתה תליא מילתא לבני נח ולא שריא להו שחיטה עד שתמות אפ"ה הואיל וישראל שחט שחיטה מעלייתא היא ואשכחן לגבי ישראל דשחיטה שריא לגביה בטהורה הלכך משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף בטמאה לעובד כוכבים אבל עובד כוכבים בשחיטה לא משויא ליה מחשבתו אוכלא דלא אשכחן שחיטה לגביה וכן ישראל בנחירה לא אוכלא משויא לה דלא אשכחן נחירה גביה והכי תניא נחירה אין בה טמאה של כלום ובטהורה לישראל לא איצטריך למתני דכ"ש דהויא אוכלא מיד בשחיטתה וטמאה לישראל לא משויא ליה אוכלא דבטלה מחשבתו.

20. דף על הדף חולין דף קיז עמוד ב

במשנה: השוחט בהמה טמאה לעכו"ם וכו'.

[1] וכתב רש"י (ד"ה השוחט) דהאיסור לאכול מבהמה מפרנסת קודם שתצא נפשה, אינו אלא מדרבנן. [2] אבל הרמב"ם הל' שחיטה (פ"א הל"ב) כתב וז"ל: אסור לאכול מן השחטה כל זמן שהיא מפרנסת, והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה, עובר בלא תעשה והרי הוא בכלל ד"לא תאכלו על הדם" עכ"ל.

וכתב הפרשת דרכים (דרוש א') שלפי זה "בן פקועה" הנתרת בשחיטת אמו, מ"מ אסור לאכול כשהוא חי, דלא עדיף ממפרנסת, שיש בו משום "לא תאכלו על הדם", ולכן בעי נחירה, ורק אז מותר לאכול.

והנה רש"י חולק על הרמב"ם. שסובר דאינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ונראה דבבן פקועה י"ל דמודה רש"י להרמב"ם שיש איסור דאורייתא, דדוקא בשחט בהמה והיא מפרנסת, כיון דנעשה בה מעשה שחיטה והיא עומדת למות, אין זה בכלל "לא תאכלו על הדם", אבל בן פקועה, אמנם חל בו דין השחיטה של אמו, אבל אינו עומד למות, א"כ י"ל דבזה גם רש"י סובר שעובר מן התורה משום "לא תאכלו על הדם".

ובזה יש ליישב מה שהקשה הלחם משנה (הל' שחיטה שם) על שיטת רש"י מהא דאמרינן בסנהדרין (ס"ג ע"א) שאין לוקני על הד לאו ד"לא תאכלו על הדם" לפי שהוא לאו שבכללות, שכולל כמה איסורים ובתוכם שלא לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה, ומוכח משם שזהו איסור דאורייתא, ולשיטת רש"י שאינו רק איסור דרבנן, א"כ אין זה לאו שבכללות?

אולם לפי דברינו א"ש, שרש"י מודה שקרא ד"לא תאכלו על הדם" אתי לאסור אכילת בהמה קודם שתצא נפשה, אלא שבמפרנסת כיון שעומדת היא למות אינה בכלל האיסור, ועיקר קרא אתי לבן פקועה - שחל עליו שחיטת אמו, ומ"מ אסור לאכול בחיים משום "לא תאכלו על הדם" מן התורה שהרי אין סופו למות, ועל פי דברי הפרשת דרכים הנ"ל, ואם כן שפיר הוה לאו שבכללות. (בשבילי הקודש להג"ר ש"ב ליברמן ז"ל מלונדון - צפת סי' ט"ז בהגה"ה אות א' או"ק ב')

21. הגרי"ז על מסכת זבחים דף טז ע/א

נראה עוד להביא ראיה לזה דהנה בהך דינא דקיימ"ל דאין בעלי חיים מקבלים טומאה יש לחקור אם הטעם משום דהוי בע"ח וזה מעכבם מקבלת טומאה או משום דקודם שחיטה אין להם תורת אוכל וע"כ אינם מקבלים טומאה, ונראה דיש לפשוט ספק זה מהא דאמרינן בחולין (דף קכ"א ע"ב) ישראל ששחט בבהמה טמאה רוב שנים מטמאה טומאת אוכלין, ואף דשחיטתו לאו כלום היא להתיר, אבל מהני לענין קבלת טומאת אוכלין, משום דשחיטה עשה בה מעשה אוכל אף דלכל מילי אמרינן מפרנסת כחיה לכל דבריה, והרי דהטעם דבע"ח אינם מקבלים טומאה הוא משום דאין להם תורת אוכל, וכשירדה עליהם תורת אוכל מקבלים טומאה אף מחיים, ועפ"י קשה למה לא יקבלו כל הקדשים טומאה מחיים, מטעם חיבת הקודש, והא חיבת הקודש מהני לאשווי אוכל אף לעצים ולבונה, והנראה בזה דחיבת הקודש לא נאמרה בקדשים אלא לאחר הקידוש של שחיטה, ומשום דהך קרא דמריבין מיניה חיבת הקודש מוהבשר אשר יגע בכל טמא לרבות עצים ולבונה, הוא הך קרא דידעינן מיניה פסול טומאה בקדשים, וכמו דפסול טומאה ליכא רק לאחר שחיטה כמו כן הדין דחיבת הקודש ליכא רק לאחר שחיטה ומחיים קודם שחיטה ליכא כלל לחיבת הקודש...